

8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Назва з екрана.

9. Чепіль М. М. Методика позаурочної діяльності : навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / М. М. Чепіль, О. М. Кобрій. – Дрогобич : Відродження, 1999. – 150 с.

In the article have been reviewed the problem of the influence of moral education on the humanization of human relations. The role of family and school in the formation of personality morality have been substantiated. The variation and active use of the forms and means of educational work on moral education in off-lesson time, which contribute to the formation of moral consciousness have been analyzed..

Key words: family, school, morality, personality

УДК 37.064.3

Варга І. В.
студентка III курсу спеціальності «Дошкільна освіта»
Попович О. М.
кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДІТЬМИ У РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ

У статті розглянуто умови організації ефективного процесу взаємодії дітей різного віку. Визначено характер взаємодії дітей і його вплив на формування життєвої компетентності дітей.

Ключові слова: гармонійні взаємини, дитяча спільнота, моральні навички, гармонійний розвиток, життєва компетентність.

Останнім часом увагу вчених і практиків дедалі більше привертають проблеми виховання та навчання дітей у різновікових групах закладів дошкільної освіти. Робота у таких групах має певну складність: від вихователя вимагаються такт і майстерність, знання специфіки роботи з різними віковими групами, вміння співвідносити програмові вимоги з індивідуальними особливостями вихованців, здатність розуміти і бачити кожную дитину і всю групу загалом. Якість виховання і навчання тут можлива лише на основі максимального

врахування і використання умов, у яких перебувають діти.

Принцип індивідуалізації виховання дитини не є новим, він має багату історію. Цю ідею у різних формах та варіантах розробляли, сповідували, реалізовували педагоги минулого, зокрема, Й. Песталоцці, М. Монтесорі, Ф. Фребель. Питання взаємодії, спілкування старших і молодших у дитячих колективах досить детально розробив А.С. Макаренко, який у статті «Наступність поколінь» обґрунтував важливість взаємодії дітей різного віку в умовах колонії: «Об'єднання дітей різного віку в дитячих закладах дає великий виховний ефект. Воно створює більш тісну взаємодію віку, природну умову постійного нагромадження досвіду і передачі досвіду старших поколінь; молодші одержують різноманітні інформаційні дані, засвоюють навички поведінки, робочу хватку, привчаються поважати старших і їх авторитет. У старших турбота про малюків і відповідальність за них виховує повагу до людини, великодушність і вимогливість, якості майбутнього сім'янина» [1].

Різновікова група має деякі переваги перед групою дітей одного віку, оскільки умови виховання в ній відтворюють умови виховання в повній сім'ї з кількома дітьми, чого позбавлені багато сучасних дошкільнят.

Взаємодія дітей різного віку у різновікових групах має різний характер. Позитивними засадами взаємодії є симпатія, прихильність, турботливість, взаємодопомога, дружелюбність тощо, а негативними – зверхність, байдужість, агресивність, ігнорування, насилля тощо.

Працюючи в різновікових групах, вихователям особливо важливо створити мікроклімат радості, зацікавленості та взаємоповаги, адже, приходячи до дошкільного закладу, дитина будь-якого віку бажає відчувати симпатію до себе, прагне позитивного спілкування й розуміння. Малята краще сприймають мовлення, безпосередньо звернене до кожного з них, тому протягом дня необхідно багато спілкуватись індивідуально, особливо з дітьми молодшої підгрупи [2].

Спільні ігри, спостереження, радість від можливості бути разом і цікаво проводити час – основа гармонійних взаємин у дитячій спільноті. У цих стосунках молодші покладаються на допомогу старших, з великим бажанням звертаються за цією допомогою, хочуть почути схвалення старших дітей, посилаються на їхній авторитет, здобуваючи таким чином любов і вдячність своїх старших друзів. Старші діти, граючись із маленькими, охоче беруть участь у їхніх забавках. В іграх малюки завжди виявляють симпатію одне до одного, вибірковість у спілкуванні.

Підтримування педагогом загальної уваги дітей одне до одного спричинює, наприклад, те, що правильну поведінку старших дошкільників легко й охоче засвоюють малята. Під час одягання й роздягання, готування до сну та після нього, на прогулянках, у ході занять і самостійних ігор потрібно створювати такі ситуації, які формували б моральні навички.

Педагоги повинні створити умови для гармонійного розвитку та формування життєвої компетентності дітей, і різновіковий колектив можна розглядати як умову природного гармонійного розвитку.

У зв'язку з організацією різновікових груп особливої уваги потребує комунікативний аспект, бо людина як істота соціальна постійно взаємодіє з іншими людьми, має з ними різноманітні контакти: родинні, суспільні, виробничі та ін. Дошкільник спілкується насамперед у родині з батьками, бабусею та дідусем, братами, сестрами, близькими родичами. У дитини, яка відвідує заклад дошкільної освіти (ЗДО), коло спілкування розширюється завдяки контактам з однолітками, вихователями та іншими працівниками дошкільного закладу, з дітьми молодшого та старшого віку (у разі відвідування різновікових груп).

Різновікові групи мають значно більші можливості також і в соціальному, особистісному розвитку дітей. У звичайних умовах дитина рік у рік перебуває в постійній за складом групі, де змінюється тільки назва. Розподіл ролей, тип взаємин у ній також сталі, у групі практично відсутня соціальна динаміка, а соціальний досвід, якого набувають малюки, дуже обмежений. Натомість в умовах різновікової групи кожна дитина пройде природний шлях від молодшого до старшого, неминуче побуває в ролі лідера, керівника, помічника та опікуна молодших. Особливо це набуває ваги сьогодні, коли так багато дітей не мають братів і сестер [3].

Об'єднання в одній групі дітей різного віку вимагає від вихователя особливої уваги до організації їх взаємодії. Характер такої взаємодії проявляється у особливостях спілкування дітей між собою та здатності узгоджувати свої дії у процесі спільної діяльності.

Існує низка упереджень, серед яких – переконаність значної частини педагогів і батьків у тому, що перебування в одній групі дітей різного віку часто «вигідніше» молодшим дошкільнятам, ніж їх старшим товаришам. Вважається, що вони зможуть швидше розвиватися, переймаючи стиль поведінки старших, у той час як функція останніх менш приваблива – бути добрими помічниками у догляді за малятами. До того ж таке бачення ролі старших дітей викликає в останніх внутрішній протест, що, звичайно, не додає їм

симпатії до малюків.

Другий стереотип, який потребує зміни, полягає у тому, що у конфліктах між старшими і молодшими дітьми автоматично винними вважаються старші. Вже звичайною стала фраза «Ти ж старший – поступись», «Ти ж старший – віддай». Така позиція педагога шкодить не лише старшим, а й молодшим дітям, оскільки дезорієнтує, переконує у тому, що не варто від дорослих очікувати справедливого розв'язання проблеми.

Третє упередження, яке заважає педагогу сприяти у формуванні гармонійних взаємин між дітьми, проявляється у культивуванні думки стосовно того, що молодші діти постійно потребують допомоги, оскільки вони невмілі, нездатні, неспроможні, і старші повинні постійно їм допомагати. Ця позиція призводить до того, що молодші діти сприймаються старшими не як рівноцінні партнери, з якими разом можна діяти, а як тягар, що заважає[5].

Якщо вихователь не звертає уваги на спілкування дітей між собою, це рано чи пізно призведе до того, що старші діти дозволять собі недоброчливо ставитися до молодших, не будуть приймати їх до спільної діяльності, забиратимуть іграшки, книжки і, що ще гірше, будуть насміхатися над ними. У свою чергу малята, протестуючи, стануть ламати «будови» старших, заважатимуть їм гратися.

При організації життєдіяльності дітей різного віку, вихователю доцільно провести з дітьми спеціальну роботу, спрямовану на підвищення ефективності взаємодії у різних видах діяльності, яка має на меті: виховання у дітей шанобливого ставлення один до одного, - виховання вміння вибудовувати в спільній діяльності навички взаємодопомоги, збуджувати позитивні емоції.

Роботу з дітьми доцільно проводити у двох напрямках: освітньому – дати уявлення дітям про те, що означає шанувати одне одного та в чому переваги партнерських взаємин, і поведінковому – навчити практично вибудовувати взаємини як з однолітками, так із дітьми, молодшими чи старшими за віком.

Реалізуючи освітній напрям, варто насамперед використовувати розмови з дітьми. Розмови з окремими дітьми, з підгрупою через неформальний характер здатні здійснитися суттєві зрушення в осмисленні ними того чи іншого явища.

Можна застосовувати такі методи освітнього напрямку: розмови, заняття, бесіди («Умій себе поводити», «Допоможи товаришу», «Дружба»); розповіді вихователя («Як любити людей»), правила допомоги; читання творів (В. Паронова «Поведінка у

тролейбусі», І. Мирошничено«Добрим бути зовсім не важко», В. Васильчук«Подружились»); розгляд картин, ілюстрацій («Дівчинка допомагає мамі»); обговорення моральних ситуацій.

У контексті освітнього напрямку приблизними темами розмови з дітьми можуть бути: «Добрі справи творити і завжди їм радіти», «Дорослих поважати і чемним зростати», «Будемо дружити та у мирі жити», «Вчимося доброти», «Ми – друзі».

Якщо педагог зуміє правильно налаштувати дитячі взаємини, у різновіковий групі дошкільнятам буде навіть краще й цікавіше, аніж у гурті однолітків. Головне, щоб кожний член дитячого гурту почувався, так би мовити, на своєму місці і розумів: його люблять, поважають, без нього сумуватимуть. І він теж сумуватиме без друзів.

Будь-який малюк краще сприймає слово, безпосередньо звернене до нього, а не до всього гурту. У різновікових групах індивідуальне спілкування особливо важливе. Організуючи спілкування дітей під час нескладних трудових дій, особливу увагу необхідно приділити ситуаціям, коли робота дошкільнят стає потрібною, корисною для інших (чергування, трудові доручення, ремонт книжок та іграшок). У цьому разі характерним є інтерес менших до нової – складнішої, а тому й привабливішої для них діяльності. Малюки хочуть все робити «як великі діти». Бажано, щоб вони могли задовольнити своє бажання. Тому для самообслуговування, прибирання іграшок чи шаф доцільно об'єднувати маленьких дітей зі старшими. Зрозуміло, що такі «наставники» самі мають бути організованими, охайними, працелюбними. Неприпустимо перекладати на старших дітей обов'язки молодших або навпаки. Взаємодопомога має насамперед виховну мету[4].

Отже, педагогічними умовами для гармонійного спілкування і діяльності дітей є: відповідна психолого-педагогічна підготовка вихователя (його постійна увага до етапу виховання, взаємодії дітей різного віку; здійснення педагогічних заходів для виховання дружелюбності; шанобливе ставлення до кожної дитини; недопустимість вимог до старших дітей постійно доглядати за молодшими; урахування особливостей віку при організації взаємодії дітей, залучення батьків до співпраці); обізнаність дітей з тим, що вони живуть у різновіковому товаристві; правильна організація спільної діяльності, формування партнерських відносин, взаємодопомоги, позитивних емоцій.

Під час організації ефективної взаємодії дітей різного віку доцільно звертатися передусім до внутрішньої мотивації кожного малюка, зважаючи на його потреби, зацікавлення, емоції.

Педагог, що зуміє правильно налагодити дитячі взаємини, організувати заняття й різні види діяльності в різновіковій групі, зможе створити атмосферу, в якій дошкільнятам буде цікавіше, аніж у одновіковій групі. Головне, щоб кожен член дитячого гурту почувався на своєму місці і розумів: його люблять, поважають, без нього будуть сумувати, а він сумуватиме без друзів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко А. Формування взаємин дошкільнят у різновікових групах / А. Гончаренко // Дошкільнє виховання. – 2000. – № 9. – С. 10–11.
2. Лисенко Н. В. Виховання дітей у грі / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста // Педагогіка українського доквілля : навч. посіб.: у 3 ч. / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – К., 2010. – Ч. 2. – С. 104-147.
3. Михайлова А.І. Організація роботи з дітьми різновікових груп : методичний посібник для вихователів дошкільних закладів / А.І. Михайлова. – Харків : Веста: Ранок, 2008. – С.10-12.
4. Різновікові групи: планування роботи, розробки занять, дидактичний матеріал / упорядник Т.Ю. Демченко. – Х. : Основа, 2008. – С. 7-11.
5. Смольникова Г. Всі разом і дружать, як долоньки: створення умов для гармонійного спілкування дітей у різновікових групах / Г. Смольникова // Дошкільнє виховання. – 2000. – № 11. – С. 10–11.

The article deals with the conditions for organizing an effective process of interaction between children of all ages. The character of interaction of children and its influence on formation of vital competence of children is determined.

Key words: harmonious relationships, children's community, moral skills, harmonious development, life competence.